

RÖVID TÁVÚ EXPORHTITEL-BIZTOSÍTÁS – A MEHIB ZRT. INTÉZKEDÉSEI A VÁLSÁG HATÁSAINAK CSÖKKENTÉSÉRE

REMETEI FILEP ZSUZSANNA – STAVICZKY PÉTER

2010. május közepén a magyar hatóságok a Mehib Zrt. kérésére hivatalos bejelentést tettek az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) felé, amelyben egy új, rövid távú exporthitel-biztosítási program előzetes, állami támogatási szempontú engedélyezését kérték. Az intézkedés célja, hogy kiegészítse az exporthitel-biztosítási piacon a pénzügyi és gazdasági válság miatt kialakult kapacitáselégtelenséget és a kereskedelmi biztosítók termékei mellett állami oldalról is segítse az exportőröket. A Bizottság a bejelentett intézkedéseket 2010. július 6-án a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősítette, azaz jóváhagyta. Az intézkedésekre rendelkezésre álló maximális keretösszeg 50 milliárd forint, amely a „first come first serve” elv alapján érhető el a vállalkozások számára 2010. december 31-éig.

Az EK-Szerződés 93. cikkének (1) bekezdése értelmében a Szerződés 92. és 93. cikkének a rövid lejáratú exporthitel-biztosításra történő alkalmazásáról szóló, a tagállamokhoz címzett bizottsági közlemény¹ (a továbbiakban: közlemény) kimondja, hogy a piacképes kockázatok nem fedezhetők a tagállamok által támogatott exporthitel-biztosítással. A piacképes kockázatok az említett közlemény mellékletében felsorolt országokban székhellyel rendelkező állami és nem állami adósokhoz kapcsolódó olyan kereskedelmi és politikai kockázatok, amelyek koc-

¹ HL C 281., 1997. 9. 17., 4. o., a közlemény még a Szerződés régi számozását használja.

kázati időszaka legfeljebb két év. Az Európai Unió tagállamaiban és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) további nyolc tagállamában székhellyel rendelkező adósokhoz kapcsolódó kockázatokat a Bizottság piacképesnek tekinti.

A Bizottság úgy véli, hogy nem minden tagállamban áll fenn biztosítási és viszontbiztosítási kapacitáshiány, de nem zárható ki, hogy bizonyos országokban időlegesen nincs fedezet az egyébként piacképes kockázatokra. A közlemény 4. 4. pontja szerint: „Ilyen körülmények között ezeket az időlegesen nem piacképes kockázatokat biztosíthatja valamely állami vagy államilag támogatott exporthitel-biztosító az állam számlájára vagy kezességvállalása mellett. A biztosítónak, amennyire csak lehetséges, az ilyen kockázatokra vonatkozó díjait a magántulajdonú exporthitel-biztosítók által a szóban forgó kockázattípus esetén felszámított díjhoz kell igazítania.”

Amennyiben egy tagállam exporthitel-biztosítási tevékenységet kíván folytatni, azt előzetesen engedélyeztetnie kell a Bizottsággal. Az erre irányuló bejelentésének tartalmaznia kell egy piaci jelentést, amely kimutatja, hogy a magánbiztosítási piacon nem áll rendelkezésre fedezet a kockázatra, és ezt az állítást két nagy, közismert, magántulajdonú nemzetközi exporthitel-biztosító és egy hazai hitelbiztosító nyilatkozatával kell, alátámasztani.

A pénzügyi és gazdasági válság kirobbanása óta a hazai vállalkozások komoly nehézségekbe ütköztek, amikor a pénzügyileg egyébként stabil, problémamentes exportügyleteik biztosítását intézték volna, tekintettel arra, hogy számos vállalkozás, ágazat és több exportirány (célország) felé jelentősen beszűkült vagy egyenesen megszűnt a piacosítható kockázatok tere, azaz a magánbiztosítók kisebb-nagyobb mértékig kiszálltak a piac egy-egy részéről. Sok esetben még az adósok eddigi meggyőző hitelképességét sem vették figyelembe, amikor elutasították biztosítási kérelmüket. Ezzel párhuzamosan, a bankok érezhetően kockázatkerülőbbek lettek, és lecsökkentették kihelyezhető hitelkeretüket. Az intézkedések együttes hatása, a vállalkozások saját forrásainak kiapadása, komoly problémát okozott a piacon. A válság következtében tehát a korábbinál szélesebb ideiglenes piaci kudarc figyelhető meg az exporthitel-biztosítás piacán.

Ezt, a piacképest kockázatok fedezetének hiányára vonatkozó vélelmet erősíti meg a Bizottság az ún. ideiglenes közleményében,² a korábbiaktól eltérően a piaci hiányosság bizonyítására a két nemzetközi és egy hazai biztosító nyilatkozata mellett elfogadja:

- egyetlen jól ismert, nemzetközi magántulajdonú exporthitel-biztosító és egy országos hitelbiztosító igazolását az exporthitel-biztosítás hiányáról, vagy
- legalább négy, évek óta működő exportőr hitelbiztosítási igényének piaci szereplő általi visszautasítását (az adott ország relációjában).

Az ideiglenes közlemény fenti rendelkezésének célja, hogy annak segítségével a tagállamok a válság hatásait – jelen esetben az exporthitel-biztosítási piac zsugorodását – indokolatlan versenytorzítás nélkül, csak a szükséges mértékű beavatkozással, de hatékonyan kezeljék.

A hazai exporthitel-biztosítók piacát három nagy nemzetközi magánbiztosító, az Euler Hermes, az Atradius és a Coface uralja, amelyek tevékenységét kiegészíti az állami tulajdonú Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (a továbbiakban: Mehíb Zrt.). A magánbiztosítók termékei jellemzően a biztosítandó vállalkozás árbevételéhez kötöttek, azaz a biztosítás a cég exportját egy előre meghatározott árbevétel mértékéig fedezi az éves árbevétel fél százalékánál alacsonyabb díjért, míg bizonyos speciális helyzetekben az adott ügylet önálló biztosítására is lehetőség van.

A magyar hatóságok felismerve a problémát, hogy a biztosító társaságok vonakodnak új ügyfeleket fogadni, illetve hogy nem szándékoznak megemelni a biztosítási keretüket – mert ez a megemelt keret negatívan befolyásolhatja meglévő ügyfeleik és ezen keresztül a biztosító társaság magyarországi pénzügyi helyzetét –, az állami tulajdonú Mehíb Zrt.-vel együttműködésben kiegészítő biztosítási termékkel segítenék az érintett vállalkozásokat³.

² Ideiglenes közösségi keretrendszer a finanszírozási lehetőségek elérésének támogatására irányuló állami támogatási intézkedésekhez a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban (HL C 16., 2009. 01.22. 1. o.).

³ Az intézkedések jogszabályi alapja az Eximbankról és a Mehíb Zrt.-ről szóló 1994. évi XLII. törvény és az a Magyar Exporthitel Biztosító Zártkörűen Működő Részvénytársaság által az Állam készfizető kezessége mellett vállalható biztosítások és viszontbiztosítások pénzügyi válság miatti átmeneti kiszélesítésének feltételeiről szóló 51/2010. (III. 9.) Korm. rendelet.

A piaci biztosítókkal folytatott egyeztetést követően a Mehib Zrt. állami készfizető kezesség mellett, két biztosítási termék piaci bevezetését tartotta átmenetileg szükségesnek. Az egyik egy közvetlen exporthitel-biztosítási termék kialakítása, arra az esetre, ha az érintett vállalkozás egyáltalán nem tud a piacon biztosítást kötni, a másik pedig egy viszontbiztosítási termék bevezetése, ha a hitelbiztosító által fedezett kockázat meghaladja a tényleges ügyleti kockázatot, és ezért a hitelbiztosítónak kiegészítő biztosításra van szüksége ahhoz, hogy a vele szerződött vállalkozás külkereskedelmi tevékenységét kellően biztonságos módon bonyolíthassa. A két termék alkalmazásával a Mehib Zrt. 50 milliárd forint értékben vállalhat biztosítást az év végéig.

Az intézkedéseket – megfelelő díjfizetés ellenében – bármely, Magyarországon gazdasági tevékenységet végző exportőr, új exportirányú külkereskedelmi és hitelszerződéséből származó követelés és a belföldi adóssal szembeni áruszállításból és szolgáltatás nyújtásából származó követelés tekintetében igénybe veheti, amennyiben a biztosított nyilatkozik arról, hogy az adott vevőre megállapított hitel limitje 2008. szeptember 30-át követően lecsökkentésre vagy elutasításra került, és a biztosított vállalkozás 2008. szeptember 30-án vagy az előtt nem volt nehéz pénzügyi helyzetben. Az intézkedések területi hatálya aszerint korlátozott, hogy a magánbiztosítók válság óta folytatott tevékenysége milyen mértékben érintette az adott államot. Azon országok esetében, ahol a biztosítási hajlandóság nem változott, vagy csak alig észrevehető mértékben csökkent, a Mehib Zrt. átmeneti termékei nem állnak rendelkezésre.

A Mehib biztosítási termékei fedezik azokat a két éven belüli kereskedelmi kockázatokat, amikor az exportügylettel érintett vevő nem, vagy nem szerződészerűen teljesíti fizetési kötelezettségét akár fizetési képtelenség, akár késedelem miatt, vagy az exportszerződést egyoldalúan megszünteti, vagy az áruk átvételét jogalap nélküli elutasítja. A termékek továbbá fedezik a politikai kockázatokat is úgy, mint a háború, a forradalom vagy az importtilalom. A biztosítás mind a szállítás előtti, mind a szállítást követő időszakra is kiterjed, amennyiben ez rövidebb, mint két év.

A biztosítás díjazása függ a magánbiztosítók által felszámolt díjaktól, az adós országtól és a visszafizetés időtartamától, míg az exportőr „önrésze” általában a tranzakció 10 %-a. A díj mértéke arra ösztönzi a vállalkozásokat, hogy a válság lecsengése után minél hamarabb vissza

térjenek a bankokhoz és a magánbiztosítókhoz. Az adós egyéni kockázati besorolása nem a díjazást, hanem a hitelösszeget befolyásolja.

A biztosítás igénybevételéhez az exportőr cégeknek minden egyes esetben nyilatkozniuk kell, hogy az ügylet pénzügyileg stabil, ám ennek ellenére a magánbiztosítási piacon kérelmüket elutasították, vagy nem teljes mértékben fedezték, illetőleg felfüggesztették. E követelmény biztosítja továbbá, hogy az állami tulajdonú Mehib Zrt. nem szorítja ki a piacról a magánbiztosítókat, és valóban csak olyan esetekben lép a piacra, amikor ott biztosítási termék nem érhető el a vállalkozások számára. Annak érdekében, hogy kiszűrjék azokat a problémás ügyleteket, amelyeket a kereskedelmi biztosítók a szokásos piaci feltételek mellett semmiképpen sem biztosítanak, mind a magánbiztosítók, mind maga a Mehib Zrt. elvégzi a vevő kockázatértékelését.

A viszontbiztosítási termék a piaci biztosítók hitellimitét⁴ egészíti ki (top up) és abban az esetben alkalmazható, ha az adott biztosított korábbi limitjét a biztosító csökkentette, vagy a kiadott új limit alacsonyabb a biztosított által igényelnél. E termék alkalmazásához mindegyik piaci biztosító külön megállapodást köt a Mehib Zrt.-vel, a biztosítottak felé azonban az általános szerződési feltételeket alkalmazza, a viszontbiztosításra eső díj kivételével. A Mehib Zrt. kiegészítő biztosítását az exportőr kéri előre meghatározott időtartamra. A hitelkockázatokon a piaci biztosítók és a Mehib Zrt. osztoznak. Az állami kockázat nem haladhatja meg a piaci szereplők által vállaltat. Az ügyletek adminisztrálása a piaci biztosítók feladata, a Mehib Zrt. azonban fenntartja magának a jogot az egyes ügyletek ellenőrzésére és a „top up” engedélyezésére vagy elutasítására, amennyiben az egy exportőrnek adott limit mértéke meghaladja az 5 millió eurót. Ezen összeg alatti biztosítások esetében a Mehib Zrt. csak felülvizsgálati jogokat gyakorol. Az adminisztráció elvégzéséért a piaci biztosítók a díj egy, a Mehib Zrt.-vel előzetesen egyeztetett részét megtartják. A piaci és az állami biztosítás a piaci gyakorlathoz hasonlóan jellemzően 80%-os mértékű.

A termékek díjazása fedezi a politikai és a kereskedelmi kockázatokat is. A közvetlen biztosítási termék esetében az árazás az adós országkockázatától és a biztosítás időtartalmától függ. Az országokat a

⁴ A hitellimit a hitelbiztosítás egyik legfontosabb eleme, azt mutatja, hogy egy vevővel szemben (bármely időpontban) legfeljebb mekkora kintlévőségre vállalhat a biztosító fedezetet.

Mehib Zrt. négy, a visszafizetési időszakokat pedig öt csoportba sorolja (egy hónaptól egy évig). A biztosítás százalékos arányának csökkenése a díj arányos csökkenésével jár. A viszontbiztosítási termék esetében a Mehib Zrt. minden egyes biztosított után díjat kap a biztosított által fizetett bruttó díjból, ami a biztosítás időtartalmától és a viszontbiztosítás arányától függ.

A Bizottság a program értékelése során igen alaposan vizsgálta a piaci hitelbiztosítóktól származó adatokat (Magyarország két hitelbiztosítótól szerzett be bizonyítékokat a piaci fedezetek csökkentésének alátámasztására). A Mehib Zrt. által lefedhető országok köre több levélváltás után alakult ki. A Bizottság részére átadott bizonyítékok alapján a Mehib Zrt. két új termékét az egyébként kizárt országokba irányuló exporttevékenységekre is alkalmazhatja, kivéve: Dániát, Írországot, Máltát, Svédországot, Ausztriát, Hollandiát, Portugáliát, Luxemburgot, Svájcot, Izlandot, az USA-t, Japánt, Ausztráliát és Új-Zélandot. Az átadott bizonyítékok mellett a Bizottság pozitívan értékelte, hogy a Mehib Zrt. csak abban az esetben nyújt fedezetet, ha az exportőr bizonyítani tudja a magánbiztosítók teljes vagy részleges elutasítását. A Bizottságot a bejelentés arról is meggyőzte, hogy a Mehib Zrt. nem fog olyan ügyleteket biztosítani, amelyeket a piaci szereplők a válságtól függetlenül – pénzügyi bizonytalanságuk miatt – egyébként sem biztosítottak volna. Ezt a hatást erősíti a direkt biztosítás tekintetében az, hogy a Mehib Zrt. csak 90%-ig vállal kockázatot, a viszontbiztosítás esetében pedig a magánbiztosító legalább az ügylet 20%-át lefedi. Így a magas állami részvétel mellett is prudens kockázatértékelésre kerül sor. A Mehib Zrt. által megkövetelt díjakról a Bizottság megállapította, hogy azok figyelembe veszik az adott ügylet kockázatait, valamint elég magasak ahhoz, hogy a válság hatásainak csillapodásával a magánbiztosítók felé tereljék az exportőröket (a díj érzékelhetően magasabb a piaci díjknál). Így a Mehib Zrt. termékeinek alacsony a magánbiztosítókat esetlegesen sújtó, azokat kiszorító hatása. A díjak alapján a program várhatóan önfenntartó lesz. A kiszorító hatást tovább csökkenti – gyakorlatilag minimalizálja –, hogy az exportőrnek a Mehib Zrt. termékeinek igénybevétele előtt igazolnia kell egy magánbiztosítótól származó visszautasító (limit-csökkentő) levelet. E megfontolások alapján a Bizottság a programot az ideiglenes közleménnyel összeegyeztethetőnek minősítette.